

To malerier, to medaljer, to fejl

Af Anders Harck

Overalt i vort videnssamfund må det konstateres, at det er vigtigere for den almindelige opfattelse af en sag, hvordan denne sag bliver fremstillet, end hvad rent faktuelle oplysninger siger om den pågældende sag. Dette er mest tydeligt i det politiske liv, men selv i noget så forskningsrelateret som formidling af historiske begivenheder, kniber det med den kildekritiske samvittighed – især når der skal slås mønt af de historiske begivenheder.

Jeg vil i denne lille note gøre opmærksom på et par små morsomheder inden for noget af det mest kendte og nationalromantiske i danmarkshistorien.

Det historiske

I kongesangen lyder det jo så dramatisk, at ”Kong Christian stod ved højen mast”, og ikke mange danskere er i tvivl om, at vi her har fat i Christian IV. Sangen hentyder til søslaget ved Kolberger Heide i 1644, hvor kongen mistede synet på det ene øje. De historiske begivenheder er særdeles veldokumenterede (se Heiberg), og vi kan sågar se Kong Christians blodige klæder udstillet på Rosenborg.

Romantik og Myte

Hændelsen er i den nationalromantiske periode blevet forevigtet, på nok et af de mest kendte historiemalerier, idet Marstrand har malet den sårede konge ved skibsmasten med armen hævet, så ingen er i tvivl om, at kongen er ved sine fulde fem (figur 1).

Figur 1. Udsnit af Marstrands billede (skitse) af kongen ved højen mast. Det færdige billede hænger i Christian IV's gravkapel i forbindelse med Roskilde Domkirke.

Situationen er også gengivet på et tidligere – men ikke så kendt – maleri af Abildgaard (figur 2). Her virker kongen noget mere medtaget, men kården holdes dog også her på majestætisk vis. Kongen ser trods sin skæbne ud til at ville fortsætte kommandoen, hvilket jo også er dokumenteret i de historiske kilder.

Ser vi på de to malerier, har portrætterne stor lighed med autentiske portrætter af af Christian IV (figur 3), hvorfor det kan konstateres at begge kunstnere har anvendt noget relevant kildemateriale.

Problemer i fremstillingerne

Sammenligner vi de to malerier, falder det straks i øjnene, at kongen på Marstrands billede har fået skade på det højre øje, medens skaden på Abildgaards billede er på det venstre øje. Her må vi så konstatere, at Abildgaard ikke har læst godt nok på lektien. Kilderne er ganske klare på dette punkt, hvorfor der ikke er tvivl om, at kongens højre øje blev beskadiget ved det pågældende søslag. Faktisk er forholdet så veldokumenteret, at vi ved, at kongen efter søslaget kun lod sig portrættere i profil fra venstre side

Figur 2. Abildgaards maleri (skitse) af situationen under søslaget på Kolberger Heide.

Figur 3. Christian 4. tegnet af Albert Haelwegh.

Figur 4. Efter slaget på Kolberger Heide lod Christian 4. sig kun male i profil, for at man ikke skulle se den læderede højre side af hans ansigt. Maleri af Karel van Mander. Frederiksborgmuseet.

(figur 4), idet han ikke ønskede sig portrætteret med det skadede øje.

Det skal dog her bemærkes, at møntportrætterne i de sene år fra 1644 til 1648 stadig viser konger i profil fra højre, som det altid havde været tilfældet på Christian IV mønter. Portrætterne viser imidlertid ikke det skadede øje, hvilket jo må siges at være historisk dokumentfalsk fra selve tiden.

Den moderne skødesløshed

Når vi så kommer frem til vor egen tidsalder, bliver der igen megen interesse for Kong Christian IV. Først er der 400 års jubilæet i 1988. Her udgives en mindemedalje (figur 5), hvor bagsiden er prydet med en gengivelse af Marstrands maleri af kongen ved højen mast. Her er det klart, at den opståede myte omkring kongens heltestatus er det, der skal sælge medaljen. Da Marstrands billede ikke over vold på det egentlige mytegrundlag (det beskadigede øje) er medaljen ganske gedigen.

Senere (ca. 2006) udgives en medalje som et led i illustrationer af danmarkshistorien. Denne medalje spiller på samme myte om kongens heltestatus (figur 6). Her er det oplagt, at man i hovedsagen har brugt Abildgaards maleri som forlæg. Der er dog elementer fra Marstrands billede.

Manden i medaljens venstre side til højre for kongen findes ikke hos Abildgaard, men hos Marstrand står en meget lignende herre, som dog tilbyder kongen mere forbindingsmateriale. Tilsvarende ser vi til højre i medaljen en mand beskæftiget ved en kiste. Denne detalje findes heller ikke hos Abildgaard, men inspirationen er sandsynligvis igen hentet fra Marstrand.

Alt i alt er der altså tale om en medalje, som har hentet inspiration i begge malerier. Da der er tale om en medalje til illustration af Danmarks historie, kan det undre, at man ikke har undersøgt, hvad der rent faktisk er beskrevet i kilderne, når nu de to malerier adskiller sig på et så væsentligt punkt som det skadede øje (heltemytens grundlag). Her har man ganske ukritisk kopieret hele kongens figur fra Abildgaards maleri, og fejlen kan altså leve videre i vores videnssamfund.

Afsluttende kommentarer

Denne lille gennemgang viser altså en heltedåd: to malerier, to medaljer, to fejl. Selv i vor oplyste tid, må det

konstateres, at sandheden ikke har den store værdi. Det er lettere blot at kopiere de foreliggende data uden kritik af grundlaget. Dette ville selvfølgelig også indebære et ekstra argumentationsarbejde, idet man jo så skal gøre rede for de tanker, der ligger til grund for den valgte udformning. I mine øjne (som måske også er skadede) vil medaljen dog blive mere lødlig, hvis man ved udgivelse gør rede for tanken samt valg af motiv og dettes udformning.

Den i figur 6 viste medalje er efter min mening misvisende som led i en illustration af Danmarks historie. Den er langt mere interessant som en hyldest til den nationalromantiske periodes ypperlige malerkunst, idet den på glimrende vis kombinerer elementer fra de to malerier og derved bringer Abildgaards billede frem i lyset. Men, da medaljen på den anden side markerer DANMARKS HISTORIE, er det sådan set en skændsel mod Abildgaard, da der ikke er en direkte henvisning til malerkunsten.

Litteratur

Heiberg S. Christian 4 – en europæisk statsmand. Gyldendal 2006.

Figur 5. Medalje fra 1988.

Figur 6. Medalje fra ca. 2006 udgivet af Manthuset.